

A gyengetehetségű gyermekek előkészítő oktatása.

III. A szemléltető gyakorlatok és az érzékszervek gyakorlása.

Miként kell érvényesülnie a gyakorlatban, vagyis az egyes tantárgyak anyagának megválasztásában és a feldolgozás módjának meghatározásában értekezésem I. és II. részében kifejtett alapelveknek? Ezzel a kérdéssel kívánok a továbbiakban foglalkozni és pedig első sorban a szemléltető gyakorlatokra és az érzékszervek gyakorlására való tekintettel.

Itt mindenképp előtt megjegyzem azt, hogy nem leszek arra figyelemmel, hogy az előkészítő oktatás munkája 1 évig tart-e, vagy több esztendőre van felosztva. E tárgyra vonatkozó egyetlen nyomtatásban is megjelent alapvető magyar munkálatunk, a budapesti állami gyógypedagógiai nevelő-intézet tanterve az előkészítést ugyan 2 fokra, illetve 2 csoportra osztottan tárgyalja. Mivel azonban az évfolyamok száma természetesen a növendékek kora és általános képességei szerint különböző lehet és kell is hogy legyen, — mert akárhány gyermek akadhat, akit egy év alatt is sikerül annyira emelnünk, hogy a rendszeres oktatásban minden nehézség nélkül részt vehet, viszont nem egy lesz olyan is, akivel 3 esztendőt is el kell töltenünk az előkészítő oktatásnál; — más részt pedig, mivel a gyakorlott pedagógus a tantervben kifejtett utasításokra támaszkodva könnyen megállapíthatja, ha éppen szükséges, hogy mit és hogyan tanítson az egyik és a másik csoportban; azért én az előkészítő oktatás tárgyait itt minden szempontból egybefoglaltan, egységesen tárgyalom.

Mint már említettem, a gyengetehetségű gyermekek előkészítő oktatásában az értelmi képességek fejlesztését főleg az u. n. szemléltető gyakorlatok és az érzékszervek gyakorlása révén kívánjuk előmozdítani.

Tudjuk, hogy a gyengetehetségű gyermekeknél az értelem, illetve annak fejlődése az, ami nem halad a rendes úton, hanem elmaradt s a normális viszonyokkal szemben lényeges hiányokat tüntet fel. Azt lehetne mondani, hogy minden egyéb hibája, fogyatkozása a gyengetehetségű gyermekeknek csak másodrendű s csak az ő szellemi gyengeségével áll okozati összefüggésben. — Nem vitatható tehát, hogy elsőrendű feladatunk ezen gyermekek nevelésében a legfőbb s más bajaik eredetétül is szolgáló fogyatkozásuknak, az értelmi gyengeségnek fokozatos enyhítése.

Elannyira, hogy az értelmi képzést a tanítás minden fokán, minden tantárgynál, minden órán, az egyéb célok mellett is lankadatlan buzgalommal kell eszközölnünk. — Természetes, hogy azt a tárgyat, azokat a gyakorlatokat pedig, amelyek egyenesen a szunyadó lélek felrázására, a szellemi képességek csatornáinak megnyitására vannak rendelve, kiváló, elsődrendű gondoskodásunkban kell részesítenünk. Mit sem vétek tehát, ha kijelentem, hogy a gyengetehetségű gyermekek előkészítő oktatásában a legfontosabb tárgynak, amelyhez minden másnak alkalmazkodnia kell, a szemléltető gyakorlatokat és az érzékszervek gyakorlását tekintem. A fentebb hivatkozott tanterv ezt a két irányú tárgyat „érzékszervek fejlesztése“ főcím alatt foglalja össze s ennek keretében megkülönbözteti aztán azt a két elnevezést, amit én is használok. Illessük ámbár akármilyen névvel ezeket a gyakorlatokat, vagy különböztessük meg más egyebektől bármi módon; ha céljukat jól átlátjuk, lehetetlen bennük irányt tévesztenünk. A gyakorlatok célját pedig már a fentiekből ismerjük, mert hiszen mondtuk, hogy általuk a gyengetehetségű gyermekek értelmi, szellemi képességét akarjuk képezni. A szellemi, illetve elmebeli működéseknek azonban fokozatai vannak, éppenúgy, amint a képességek között is számtalan fokozat mutatkozik. Az elmebeli működés szerve, a központi idegrendszer, mint ez az anatómia és biológia révén ma már egész határozottsággal megállapítható, még a normális viszonyok mellett is bizonyos fejlettségi fokban csak bizonyos irányú és terjedelmű sensorikus és motorikus működéseket képes elvégezni. Bizonyos és pedig fokozatok szerint összeállított gyakorlatok szükségesek ahhoz, hogy az agyidegrendszer működésében tökéletesedjék s új, eddig talán nem végzett teendők keresztül vitelére képessé legyen. — A legalsóbb rendű s kezdő működései az elmének az érzékelések, amelyek az emberi test periferiáin elhelyezett érzékszervek útján jönnek létre. Az érzékszervek s azokat az agybeli központtal összekötő centrifugális idegpályák azok, amelyeket a régiek az értelem csatornáinak neveztek. S valóban úgy is van, s az újabb kori kutatások sem tudták megdönteni azt az állítást, hogy semmi sincs az értelemben, ami előbb nem volt az érzékekben.

Tekintetbe véve ezt a körülményt s az előkészítő oktatásra utalt gyengetehetségű gyermekek állapotát, mi sem természetesebb, minthogy értelmük művelésére irányuló munkánkat a legegységesebb szellemi képességekre való hatásokat által kezdjük meg. Érzékeltetnünk kell tehát s a gyermekek szerveit a különböző érzéki

hatások felfogására, vagyis az érzékelésre képesekké kell tennünk. A külvilág tárgyai, jelenségei, minden mesterkéltség nélkül is állandóan hatnak érzékszerveinkre s így a gyermekekre is. De ezek a hatások a gyengetehetségűeknél igen sokszor nem váltanak ki érzékleteket, a tudatba pedig még ritkábban jutnak el. Szükséges tehát, hogy a gyengetehetségű gyermekek érzékszerveire mesterségesen előállított, erősebb ingerlésekben nyilvánuló hatásokat gyakoroljunk, hogy ez által az érzéki észrevevésekhez szükséges belső szellemi erőt, a figyelmet és érdeklődést is felköltsük bennük.

Ha az egyes tárgyakat a maguk egészében s minden érzékszervnek foglalkoztatása céljából állítjuk a gyengetehetségű gyermekek elé s közben megfelelő módon az illető tárgynak és részeinek több oldalú érzékelésére vezetjük őket; eljárásunkat az általánosan elfogadott szemléltetés elnevezéssel illelhetjük.

Ha pedig úgy járunk el, hogy egy vagy több tárgynak hasonló vagy különböző tulajdonságait egy bizonyos érzékszerv által, — a többiek kizárásával — felfogatni akarjuk, még pedig azon célból, hogy az illető, s a közönséges használatban talán éppen kevésbé igénybe vett érzékszerv működési képességét fokozzuk; akkor érzékszervi gyakorlatokat végezzünk.

Elméletben talán így lehetne megkülönböztetni e két irányú gyakorlatokat. Hogy mi különbség közöttük gyakorlatilag, az majd világosabban az alábbi példákból tűnik ki.

Ennek a megkülönböztetésnek a gyengetehetségű gyermekek előkészítő oktatásában nem csak azért van fontossága, mivel az utóbb említett érzékszervi gyakorlatok révén a gyermekek a tárgyak egyes részeit és tulajdonságait, mint önálló képzeteket tanulják megismerni, hanem azért is, mivel ezen gyermekek érzékszerveinek fogyatékos működési képessége külön gyakorlatok által való rendszeres fejlesztésre szorúl. A külön érzékszervi gyakorlatok által tehát egyenkint akarjuk fejleszteni, erősíteni az érzékszerveket, illetve azok felfogó készségét. De ezek révén fel tudjuk költetni s ébren tudjuk tartani a gyermekek lelkében a percipiáláshoz szükséges belső működést, az érdeklődést és a figyelmet is. Ennek illusztrálására csak néhány példát hozok fel. Egy váratlanul érkező ismerősünk szemünket kezeivel észrevétlen gyorsasággal befogja s arra kényszerít, hogy keze formájának kitapogatása által találjuk ki kilétét. Nem mohó vágy és igyekezet keletkezik-e ilyenkor mindenkiben, hogy a feladott talányt mentől hamarabb és sikerrel megoldja? S ez csak azért van így,

mert a rendes megismerés, a látás útjai el vannak zárva s az érzékelésnek szokatlan módjával állunk szemben. Aztán meg, — legalább a fogyatékos gyermekek pszichológiájával foglalkozók előtt — tudott tény, hogy a vak a hang és tapintási benyomások iránt, a siketnéma pedig a látási és tapintási ingerek iránt sokkal figyelmesebb, mint az érzékűek, mert az ő érdeklődésüket nem osztják szét a különféle érzéki hatások.

Ezek a lélektani tapasztalatok arra a meggyőződésre vezetnek, hogy a gyengetehetségű gyermekeknél is, amikor csakis egy érzékszervét veszem valamely megismerésnél igénybe, figyelme sokkal intenzívebbé válik, mint más esetben. Az érdeklődés, a figyelem felkeltése pedig első lépés a megismerés útján.

Miután azonban a gyakorlati életben az ép érzékszervekkel felruházott ember előtt a környezet mégis mindig a maga teljes egészében jelentkezik és egyidőben egyaránt hathat valamennyi szervünkre; a gyengetehetségű gyermekek előkészítő oktatásában az érzékszervekre való hatásoknak ezt az általánosabb formáját is — szemléltető gyakorlatok alakjában — használnunk kell.

a) *A szemléltető gyakorlatok.*

Lássuk már most mindenek előtt, hogy mik lehetnek ezen a fokon a szemléltetés tárgyai és hogyan kell történnie a szemléltetésnek.

A „szemléltetés“ szó magában foglalja azt, hogy ezt csakis olyan dologgal lehet végeznünk, ami közvetlen közelünkben, vagy legalább is olyan helyen létezik, hogy látószervünkre, hallószervünkre, vagy más érzékszervünkre közvetlenül és akadálytalanul hathat. Szemlélni és szemléltetni csak azt lehet, amit a maga természetes állapotában megfoghatunk, megnézhetünk, hallhatunk, ízlelhetünk stb. — Ezt pedig a közvetlen környezet nyújtja. Itt kell tehát keresnünk a szemléltető gyakorlatok anyagát.

Maga a gyermek teste, ruházata, az iskola-társak köre már egymagában is rengeteg alkalmat kínál a szemléltetésre. Hát még az iskola szoba és berendezése, az iskolai élet és rend milyen bő, szinte kiaknázhatatlan anyagát nyújtják a tanításnak. Maradjunk tehát egyelőre itten s vegyük elő innen mindazt, ami a gyermekeket érdekli, ami értelmük fejlesztésére alkalmas, s aminek megismerése és tudása az élet számára kívánatos és hasznos. Jó, ha a tanítási anyag tekintetében megállapítunk magunknak bizonyos fokozatokat, de a forma kedvéért valahogy fel ne áldozzuk a lényegét. Annak a bizonyos alkalmasságnak, amit a

II. részben általánosságban kifejtettem, különösen a szemléltető gyakorlatok kapcsán engedjünk tág teret. Higgye el nekem bárki, hogyha egy tú véletlenül a padlóra leesik, ez az esemény sokkal háládatosabb és hasznosabb tanítási, illetve szemléltetési anyagnak kínálkozik, mintha minden előzmény nélkül az asztal egyes részeit kezdeném megmutatni, elmondani és elmondadni. Avagy nem egyenesen a gyermeknek lelki vágyát elégítem-e ki akkor, ha például a nyitott ablakon keresztül éppen berepült fecskére fordítom a tanítást, abban hagyva, esetleg csak megszakítva az az előtt tárgyaltakat.

Igen ám, — kérdezhetné valaki, — de mit lehessen az előkészítő csoportban a túról tanítani? Sok mindent s a példa kedvéért csak néhány előfordulható részletet — sorolok fel: — Valami leesett a padlóra. Ki látta? Mi esett le? János nem nézett ide, ő nem látta. Esetleg itt valamelyik gyermek azt mondhatja, hogy ő se látta, de azért tudja, hogy leesett, mert hallotta. Ki tudná ügyesen felemelni ezt a tút? Vigyázz, mert megszírod magadat! Mutasd meg a túnek a hegyét! Ha cérna van kéznél, megpróbáltathatjuk a befűzést. Ha lehet összehasonlíttatjuk a varrótú a gombostúvel. Megkérdezzük, hogy mire való az egyik, mire a másik. Megmutatjuk, vagy mutattatjuk, hogy hogyan varrnak a túvel. Azt is megkérdezzhetjük, hogy eltudnák-e törni, hogy miből van, vékony-e vagy vastag, stb. stb.

A fecskéről igen sokan azt mondanák, hogy hiszen az nagyon távol áll az előkészítő csoportba járó gyengétehetségű gyermekek lelkétől, azt ők felfogni, megérteni még nem képesek. Ez általánosságban igaz lehet, de abban a pillanatban, amint berepült tanteremünkbe ez a madár, hacsak egy-két szárnycsattanást és egy-két csicsergést hagyott is maga után, egyszerre a gyermekek lelkéhez férközött. Még a legtunyább gyermek arcára is rendszerint a vidámság jele ül ki ilyen eset után, a legtöbb pedig hatalmas hahotával, tetszésnyilvánítással és a kérdezősködések özönével tör ki. „Mi volt az? Ni a fecske. Beröptült. Megütötte magát a falban stb. stb.“ Ne hagyjuk ezt a legtermészetesebb érdeklődést úgy elröpülni, mint elröptült a fecske; ne nyomjuk el, abból a korlátolt feltevésből kiindulva, hogy „ni ez a haszon-talan fecske megzavarta az én szép tanításomat, nagy nehezen már egy-két gyermek megtanulta szép sorban a fejének részeit elmondani, s most ez az incidens elrontott mindent, a gyermekekkel nem lehet bírni.“ Ne aggódjunk e miatt. Örüljünk csak egész nyugodtan együtt a gyermekekkel, kísérvük nyomon az ő érdeklődésüket s

a megnyilvánult érdeklődést használjuk fel a tanítás céljaira. Majd lesz még olyan idő, hogy be kell csuknunk az ablakot s nem repülhet be a fecske, nyugodtabban vehetjük elő akkor majd a testrészek tárgyalását; de aztán az nagy kérdés, hogy három esztendő alatt belátogat-e egyszerűen többször a fecske a szobánkba?

A szemléltetési gyakorlatok anyagának megválasztása tehát ne okozzon nagy gondot a csoport vezetőjének; minden esetre egész évre is, de óráról-órára is gondolja át, fontolja meg, hogy milyen anyagon és milyen módon kívánja fejleszteni a gyermekek értelmiségét, de ne tekintse azért előkészületét megmásíthatatlan szentírásnak. Bizonyos órákra például azt tűzheti ki céljául, hogy a gyermekekben számképzeteket alkosson, számlálni s kisebb körben számolni tanítsa őket. Más időre meg a gyermekeknél sűrűn található beszédkiejtési hibák javítását, hangoztatási gyakorlatokat vehet elő. Azonban mindent minden időben, úgy amint az alkalom hozza magával, egyformán részesítsen figyelemben. A tú példájára visszatérve, ha ott az fordulna elő, hogy egyik gyermek 3, 4—5 gombostűt mutatna fel, úgy ezt helyén való lesz számképzet alkotására, illetve számlálásra is felhasználunk; ha pedig valamelyik tanuló a beszélgetés során előforduló „cérna“ szót „célna“- vagy „szérná“-nak ejtené ki, nohát nem végeznénk teljes munkát, ha ennek kijavítását nyomban meg nem kísérelnénk.

Én csak ezt a felfogást tudom kimagyarázni jelenleg érvényben lévő tantervünkben is a szemléltető gyakorlatokra vonatkozólag. A tantervnek ilyen kijelentései: „Az iskolán kívül alkalmilag kínálkozó szemléleti anyagra is felhívhatjuk a gyermekek figyelmét, de megelégszünk azzal, hogy azokat csupán megmutatjuk és megnevezzük“; vagy más helyütt — „A beszédhibák javítására vonatkozólag megjegyezzük, hogy a hibás hangokat azonnal javítani kell, de ha a szükség úgy kívánja, egyes gyermekek számára külön beszéd-, illetve kiejtési gyakorlatok is felvehetők“; — mind olyan jelek, amelyek azt bizonyítják, hogy tantervünk az osztályvezetőnek, különösen az anyag megválasztásában és beosztásában a legliberálisabb szabadságot kívánja biztosítani, s csak a cél és az alapelvek állandó szemelőtt tartását teszi kötelességévé.

Ezekben részben már szóltam aztán a szemléltető gyakorlatok módszeréről is. Külön még csak annyit kívánok megjegyezni, hogy tanításunk soha se legyen sablonos, hanem eleven,

élénk, a gyermekek tevékenységét igénybe vevő. Beszéljünk és beszéltesünk mentől többet, a különböző tanalakokat használjuk szükség szerint. A tanmód mindég csak induktív legyen, empirikus, tapasztalatokon nyugvó. Tekintsük itt a szemlélést oly anyag gyűjtésnek, mint ahogy gyűjti a méh a különböző virágok himporát, de maradjunk is meg egyelőre a gyűjtés munkájánál, majd eljön talán az idő, hogy amint a méh a virágporból mézet, úgy a mi gyengetehetségű növendékeink az apródonkint szerzett szemléletekből hasznos, értékes ismereteket fognak alkotni. Értjük be egyelőre azzal, hogy a gyermek határozott képességet szerez arra, hogy megmondhassa: ez szék, ez asztal, ez tábla, ez az én kabátom, melegem van stb. stb.; vagy ha azt parancsoljuk neki: állj fel, ülj le, zárd be az ajtót, nyisd ki a szekrény ajtóját, gombold be a kabátodat stb. stb. — hogy ezeket a parancsokat megértse és végrehajtani is minden baj nélkül képes legyen. Ha így fogjuk fel és így teljesítjük munkánkat, eleget tettünk nemcsak a helyes tanítási elveknek, hanem a nevelés kötelességeinek is, mert tanításunk így át- meg átszűrődik erkölcs-nemcsítő nevelési momentumokkal is, ami viszont, — mint az általános részben már említettem — igen fontos ténykedése az előkészítő oktatásnak s ennek keretében főleg a szemléltető gyakorlatoknak.

Beszédtanítás és reáloktatás.

Irta: Zádor Endre.

Még a siketnémák beszédtanításának nehéz kérdésével minduntalan foglalkoznak a szakemberek szaklapjankban, addig a reáltárgyak oktatásáról csak elvétve olvashatunk egy-egy cikket. És ez igen természetes. Hiszen mi néma gyermekeket veszünk át a szülői háztól, akiket előbb beszélni kell megtanítanunk, mielőtt ismeretek nyújtásához, tantárgyak tanításához foghatnánk.

Semmi sem lehet tehát oly fontos reánk nézve, mint e nehéz feladatnak sikeres megoldása. Hozzájárul ehhez az is, hogy a siketnémák beszédtanításának a módja még nem teljesen kiforrott. Sokat haladtunk; szép eredményeket érünk már el a mult-hoz képest, de még nem olyant, amilyent szeretnénk. Növendékeink beszédje sem a kiejtés tisztasága, sem a nyelvalakok helyes használata tekintében nem elégít ki bennünket; s mindnyájan érez-

zük, hogy munkánk és fáradságunk még nincsen arányban az elért eredménnyel.

Érthető tehát, hogy legfőbb törekvésünk a beszédtanítás módszerének javítására és a tanítási eredmény fokozására irányul.

Emiatt nemrég az a panasz merült fel, hogy ez a törekvésünk a reáltárgyak rovására van, hogy teljesen figyelmen kívül hagyjuk a reáltárgyakat, hogy azoknak csak alárendelt szerepet adunk a siketnémák képzésében és hogy e tárgyak tanításánál hibás eljárást követünk, mert azt a jelszót tartjuk szemünk előtt, hogy „minden tantárgy a nyelv szolgálatában álljon“ s e célból azt kívánjuk a növendékektől, hogy nyelvtanilag helyes mondatokban adjanak számot a tanult reálismeretekről.

E panasz tantervünk és módszerünk ellen irányul, s azért lehetetlen vele szemben állást nem foglalnunk.

Mindenki előtt azt a magától értetődő, de úgy látszik még nem mindenki részéről igazságnak elismert tényt kell hangoztatnunk, hogy a beszédtanítás a német módszer szerint való tanítás korszakában a legfontosabb tantárgya intézeteinknek.

Amíg a német módszer szerint tanítunk, addig intézeteink elsősorban mint beszédet tanító szakintézetek fognak a többi iskolától különbözni. A mesterséges és mesteri módon végzett beszédtanítás adja meg intézeteinknek a különleges helyzetet, szakintézeti jelleget.

Intézeteinkben a beszédtanítás az alapja mindennek, nélküle nem taníthatunk semmit. Ez a tárgy megérdemli tehát azt a gondot és fáradságot, amelyet reá fordítunk.

Hiába való az az ellenvetés, hogy a nyelv még nem műveltség s azért indokolatlan a beszédtanítást előtérbe tolni! A nyelv az alapja a műveltségnek, nélküle nincs és nem is lehet műveltség, sőt a nyelv teljes hiánya már nem pusztá műveletlenség, hanem állati állapot.

A siketnémát ebből az állati életből kiragadni, őt magunkhoz fölemelni és emberré nevelni oly elsőrendű kötelesség, amely csak a beszédképesség megadása által teljesíthető.

Ezért a beszédtanítás módszerével való gondos foglalkozás, a beszédtanítási eredmények fokozását célzó törekvés nem minősíthető a reáltárgyak rovására irányuló szélsőségnek. Sőt ez a törekvés kitünő szolgálatot tesz a reáoktatásnak is, mert minél jobban bírja a siketnéma a nyelvet, annál könnyebben folyik a felső fokon az oktatás és annál több anyagot taníthatunk a reáltárgyakból. Ebben az esetben ugyanis nem vagyunk kénytelenek a be-

szédnek sem technikai, sem nyelvalaki részével különösképen bajlódni.

Aki tehát a reáltárgyak sorsát igazán a szívéen viseli, annak e tárgyak érdekében azon kell kezdenie, hogy minnél jobban tanítsa a siketnémáknak a nyelvet. — Csak annak nincsenek a felső fokon leküzdhetetlen nehézségei, csak az végezhet el sok anyagot a reáltárgyakból, aki kitünően végezte a beszédtanítást s akinek a növendékei jól beszélnek.

Sem tantervünk, sem módszerünk nem kívánja, hogy a reáltárgyak csupán eszközök legyenek a siketnémák beszédtanításához. Ellenkezőleg, szakképzőnkön azt tanítják, tantervünkben azt olvashatjuk, hogy minden reáltárgy tanításának saját külön öncélja van. Minden reáltárgy tehát elsősorban saját magáért, az anyagában rejlő ismeretekért és haszonért tanítatik.

Hogy azonban minden tantárgy nemcsak öncél, hanem egyúttal eszköz is a siketnémák beszédképességének a fejlesztéséhez, az természetes. Hiszen a reáltárgyak temérdek új szó és kifejezés tanítására nyújtanak alkalmat. Vannak nyelvbéli sajátságok és kifejezések, amelyek csakis a reáltárgyak helyes oktatása által tanítandók. Az a jelszó tehát, hogy „minden tantárgy a nyelv szolgálatában álljon“ nem olyan „elavult és megpenészesedett“, mint némelyek állítják.

Különb e jelszó nem magyar találmány, hanem német termék. E jelszó a német módszer nagy apostolától és reformátorától, Hill Mórtól származik, aki már 1840-ben azt mondta: „In allem ist Sprachunterricht!“ És e mondás, e tétel oly bölcs volt, hogy ma is igaz.

Hogy pedig Hill e tétellel nem volt a reáltárgyak tanításának a kárára, azt legjobban az bizonyítja, hogy épen ő volt az, aki a reáltárgyaknak, mint önálló tantárgyaknak szerepet juttatott és helyet biztosított a siketnéma intézetekben. — Hill elődjei ugyanis nem fordítottak sok gondot a reáltárgyak tanítására, mert ők Hill Mórral ellenkezően azt tartották: „Alles ist im Sprachunterrichte!“

Végül nem hagyható szó nélkül az a felmerült óhajtás sem, hogy a reáltárgyak tanításánál ne kívánjunk a siketnéma gyermektől nyelvtanilag korrekt feleletet, hanem „elégedjünk meg fogyatékosabb felelettel is, ha azt látjuk, hogy a lényegét megérti“.

Aki ilyen óhajtással áll elő, s aki nyíltan azt állítja, hogy elég, ha a gyermek a tanult reálismereteket érti, a nyelvtanilag korrekt kifejezések pedig „főlöszleges külső cicomák“, az nem-

csak Hillnek fent említett tételét nem tartja szem előtt, hanem tanításával egyenesen illuzoriussá teszi a német módszert.

Igaz, növendékeink nem adnak mindig kifogástalan feleletet, sőt igen sokszor vétenek a nyelvtan szabályai ellen. Ez azonban nem ok arra, hogy a reáltárgyak tanításánál a hibás feleleteket ki ne javítsuk és a korrekt feleletekről lemondjunk. Ez csak arra lehet ok, hogy a beszédtanítás módján javítsunk.

A korrekt feleleteknek az elérése ideális célként kell, hogy lebegjen mindnyájunk szeme előtt. E célról sem csüggedés, sem kényelem miatt le nem mondhatunk. E lemondás hanyatlás volna és egyúttal a német módszer csődjét jelentené.

Következetlenség volna az alsó osztályokban verejtékes munkával a német módszer szerint tanítanunk s a gyermekeket mindenkor helyes mondatok ejtésére kényszerítenünk; a felsőbb osztályokban pedig a reáltárgyak tanításakor bármilyen hibás, helytelen beszédet tűrnünk.

Ha a felső osztályokban nem volna szükséges a helyes beszéd; ha ott elég volna, hogy a gyermek csupán értse, amit tanult, a tanult anyag helyes elmondása pedig felesleges volna, akkor kár a német módszerrel vesződnünk, akkor egész bátran taníthatnánk a jelbeszéd és a kézi abc segítségével is, de semmi esetre sem a magyar siketnéma-oktatásügy dicsőségére!

A reáltárgyak és a beszédtanítás.

Irta: **Deschensky Ferenc.**

A reáltárgyak tanításával összefüggő módszertani kérdésekről bizony keveset olvashatunk szaklapjainkban. De ez természetes is.

Hiszen legtöbb intézetünk fejlődésben lévén, eddig csak alsó osztályokkal rendelkezett, amelyekben a számtanon kívül reáltárgyak nem szerepelnek; de teljesen kifejlesztett intézeteinkben is túlnyomó számban vannak az alsó osztályok, melyeknek legfontosabb tárgya a beszédtanítás. Szakembereink kilenc-tizedrésze tehát az alsóbb osztályokban beszédtanítással lévén elfoglalva, igen természetes, hogy ez a tárgy sokkal többször került szőnyegre, mint a reáliákról való vitatkozás.

Kartársaink sorából legutóbb olyan vélemény lett nyilvánossá,

mely kikel ezen állapot ellen és szélsőségnek mondja a nyelvoktatás művelését.

A jelzett vélemény szerint ezen szélsőség oka „az a hangzatos jelszó, hogy *minden tárgy a nyelv szolgálatában álljon!*“ Hozzáfűzi még, hogy ez a jelszó a reáltárgyak legnagyobb ellensége.

Bár ezen kijelentése a reáliák oktatásának érdekét látszik szolgálni, én azt a magam részéről el nem fogadom: mert szerény nézetem szerint éppen az a körülmény, hogy minden tárgyban nyelvoktatás legyen, az a *reáloktatás legbiztosabb támasztéka*.

Mi arra vállalkozunk ugyanis, hogy beszélve visszük be a siketnémát az ismeretek köreibe, ennél fogva minden új ismeretet szavakba kell öntenünk. E szavak azonban csak akkor lesznek biztos foglalatjai a tanított anyagnak, ha jelentésüket és egymáshoz való viszonyításukat tisztáztuk.

A reáloktatás tehát szoros és elválaszthatatlan kapcsolatban van a nyelvoktatással. A nyelv az a létra, mely a reáliák megértésének magaslatára vezet és viszont az ott szerzett ismeretek erősítik és szaporítják a létra fokait.

Aki azt kívánja, hogy tanítsam a reáltantárgyakat, de ne törődjem a beszéddel, az azt kívánja, hogy a növendékeim egyenek, de ne nyeljenek.

Igazi céltudatos reáloktatás nem lehet nyelvoktatás, beszédtanítás nélkül.

Vegyünk csak például egy egyszerű számtani feladványt: öt dió van a fiókomban és három diónak az elvevéséről van szó.

Ha az ige, a cselekmény ideje mellékes, akkor hogy fog a gyermek rájönni, hogy három diót elvettem már és eredetileg *nyolc* dióm volt, — avagy csak el fogok venni három diót s akkor *hettő* fog maradni?

Egyik esetben összeadási, a másikban kivonási műveletet kell végeznie.

Ha csak a szám a fontos és nem tisztázzuk tökéletesen, hogy múlt-, avagy jövő idejű cselekményről van szó, akkor a gyermek alig fogja kitalálni, hogy melyik művelettel oldhatja meg a feladatot. Itt a lényeg első sorban a helyes következtetés, ehhez pedig szó, beszéd kell.

Avagy tegyük fel, hogy a hőmérő ismertetéséről van szó.

Ha azért, mert a gyermek nyelvtanilag nem tudja magát helyesen kifejezni, a látszólagos könnyebbség kedvéért meglegszem azzal, hogy a higany emelkedésénél rámondja, hogy „meleg“

sülyedésénél pedig azt, hogy „hideg“ akkor könnyen megeshetik, hogy egy zimánkos téli napon a gyermek a higanyra fog haragudni, amiért leszállt és hideget csinált.

Ha azt akarom, hogy tanításom eredményes legyen, s hogy a hőmérőről nyújtott ismerettel a gyermek látókörét szélesítsem, akkor a melegnek a testekre való hatását precíze meg kell állapítanom. A bevezetett mondatot pedig *a biztos megértés érdekében* bizony többféle alakban s a tanult szavakat többféle viszonyításban kell begyakorolnom.

Igaz, hogy ezen eljárásommal a beszédtanítást is szolgálom, de nem a reáltárgy rovására, hanem annak eminens érdekében.

Ilyen, minden viszonyítást megvilágító eljárással még az Archimedes-féle törvény rideg szabályát is érthetővé s ezzel együtt érdekessé tehetem; és bizony még ott is szolgálhatom a beszédtanítást, mert rámutathatok pl. arra, hogy nemcsak az embernek s állatnak van teste — amint az eddig talán előfordult — hanem a tollszár, vagy a kréta is test; különösen pedig megvilágíthatom ezt a viszonyítást: „annyit-amennyit“ mely az alkalmosságok révén talán nem fordult elő.

A reáliák oktatása tehát nem lehet el beszédtanítás nélkül, de viszont felső fokú nyelvoktatás is csak a reáloktatás keretében lehetséges.

Itt nyer legtöbbit a beszéd terjedelemben; itt hatolhatunk be legjobban a nyelv lényegébe, mert itt nyílik legjobb alkalom a legkülönbélebb viszonyítások megvilágítására; itt fordulnak elő a szavak legkülönbélebb alakban és értelemben.

Itt tanulhatja meg például a gyermek, hogy nemcsak *lábunk*, de *ellenlábunk* is lehet, hogy a hegynek, sőt még a kamatnak is lehet *lába*, de még a búza is *lábon* állhat, stb.

Az ilyen árnyalatok megismerése felette fontos a siketné-mára nézve, mert anélkül még a legegyszerűbb olvasmányból is száziféle tévedést fog kiolvasni s el volna zárva előle önművelésének egyedüli útja, az *olvasás*.

Épp az a szoros kapcsolat, mely nálunk a reáliákat összeköti a nyelvoktatással, az különbözteti meg legjobban munkánkat a népiskolában követett eljárástól. S ez a komplikáltabb és lassabb eljárásunk teszi nálunk indokolttá az anyagnak a legszükségesebbre való redukálását, melyet tantervünk határozottan kifejez. Ezt a legszükségesebbet azonban úgy *tartalmilag*, mint *alakilag* is úgy kell feldolgozni, hogy növendékeinket öntudatos beszédre, nem pedig glogoláliára vezessük.

Eljárásunk tehát nagyon is különbözik az érzékűek oktatásától. Csak az elérendő cél ugyanaz nálunk is, mint ott. De ez nem is lehet más, mint a gyakorlati életben szükséges ismeretek nyújtása mellett a gyermek gondolkodó és ítélőképességének fejlesztése, kedélyvilágának gazdagítása, nemesítése.

Tény az, hogy a mi speciális viszonyainknak megfelelő tankönyvekre égető szükség van.

Az anyagnak a leiratása nagyon sok időt rabol el, úgy hogy tankönyvek használata mellett, majdnem mégegyszer annyi idő állna rendelkezésünkre, mint most.

Amellett a jó tankönyv egységessé tenné a tanítást az egész vonalon, főleg pedig fölszabadítana bennünket az anyaggyűjtés fárasztó munkája alól s így minden energiánkat a tanítás mikéntjére, módszertani eljárásunk tökéletesítésére fordíthatnók.

Dr. Wallis János

(oxfordi egyetemi mértantanárnak és a Királyi Társaság tagjának)
levele Beverly Tamás úrhoz a süketnémák oktatásának módszeréről.

Angol eredetiből fordította és a magyar nyelvre alkalmazta: Szabó Imre.

URAM!

Szeptember 22-én kelt levelét megkaptam, amelyben közli Ön velem egy család esetét, mely iránt érdeklődik; és ez valóban nagyon elszomorító: *nyolc* élő gyermek közül *öt* süketnéma (és azt hiszem, valamennyi azért *néma*, mert *süket*).

Ön útbaigazítást kíván tőlem, miképpen lehetne ezen a bajon legkönnyebben segíteni; minthogy némi ismeretségben van (mint hallom) *Popham Sándor* úrral (gondolom, még él), akit (bár süketnek született) megtanítottam (körülbelül 34—35 évvel ezelőtt) tisztán beszélni (bár attól félek, hogy azóta abból sokat elfelejtett) és a beszédet megérteni, úgyhogy gondolatait írásban (egész tűrhetően) ki tudta fejezni, és megértette azt, amit mások neki írtak. *Whaley Dániel* urat már előbb épp így megtanítottam, aki szintén süket volt, csakhogy nemrégiben meghalt.

Másokat, kik nem voltak süketek, hanem igen nehézkesen beszéltek (vagy nagyon dadogtak, vagy nem voltak képesek némely betűt kiejteni), megtanítottam egészen tisztán beszélni és kiejteni mindazon betűket, amiket előbb nem tudtak; úgyhogy ez a nehéz-

kesség teljesen megszűnt, vagy legalább nagyon kevésbé (ha ugyan egyáltalában) észrevehetővé lett.

Néhány más süketnél meg sem kíséreltem, hogy őket beszélni megtanítsam; hanem csupán, hogy (elég jól) megértsék a beszédet, és gondolataikat írásban (túrhatóen) ki tudják fejezni. Ezek ily módon különböző tárgyakban sokkal több ismeretet szereztek, mint amennyit az ő körülményeik közt levő egyének számára elérhetőnek tartottak; és képesek lettek (további gyakorlat által) azután annyi ismeretet elsajátítani, amennyi olvasással megszerezhető.

Ezen műnek első része (valakit *beszélni* vagy *tisztán beszélni* megtanítani) úgy történik, hogy megmutatjuk neki, miképpen helyezze nyelvét, ajkait és egyéb beszélőszerveit olyan alakulatokba és mozgásokba, amilyenek alkalmasak ama bizonyos hangok létrehozására, melyek beszéd közben (különösen) használatosak. És akkor a tudóból kibocsájtott lehelet létrehozza azokat a hangokat, akár hallja maga a beszélő, akár nem.

A beszéd közben közönségesen használt összes hangok eme sajátos képzésének teljes magyarázatát adtam (és azt hiszem, én vagyok az első, ki ezt tette) a *beszédről* szóló értekezésemben (*De Loquela*), *Angol Nyelvtanom* elején; először megjelent 1653-ban. Ennek alapján tettem kísérletet, hogy süketeket beszélni megtanítsak.

Ez azonban a mű két része közül mindenesetre a kisebbik (habár ezt tekintik csudálatosabbnak). Csakhogy a másik nélkül kevés hasznát lehetne venni. Mert a szavakat csupán kiejteni, mint a papagáj, anélkül, hogy tudnók, mit jelentenek azok: csak keveset használna nekünk. És ez lassanként (vezető nélkül, ki a tévedéseket kiigazítsa) részben el is veszne. Mert, mint ahogy az, aki jól tud írni, ha megvakul, a betűknek szabatos vonásait látás híján, mely kezét vezesse, nemsokára elfelejti; éppen úgy az, aki a beszédet maga nem hallja, természetsszerűleg hajlandó a hangképzés finomságait (felvigyázó nélkül) elfelejteni a hallás hiánya miatt, mely nyelvét szabályozza.

A dolog másik része (a beszéd megértése) az, ami felől Ön most tudakozódik.

Erre vonatkozólag első sorban szükséges, hogy a süket írni megtanuljon; hogy legyen valami, ami a szemnek láthatóvá teszi azt, mit a betűknek hangja közöl a füllel.

Ezenkívül nagyon tanácsos lesz (minthogy toll, tinta nincs mindig kéznél) őt megtanítani, miképpen jelölheti az egyes betűket

az újjnak, kéznek vagy a test más részének valamely meghatározott helyzetével, állásával vagy mozgásával (ami írás helyett szolgálhat). Hogy pl. az öt magánhangzót — *a, e, í, o, u* — az öt újja hegyén jelölje; a többi betűt pedig — *b, c, d* stb. — az újjnak valami más helyzetével vagy állásával; avagy másképpen, ahogy arra nézve megegyezés történik.

A *süketet* ezután hasonló eljárással kell a beszédre megtanítani, mint ahogy a halló gyermekek először beszélni tanulnak (bár erre talán nem ügyelnek). Csupán avval a különbséggel, hogy a (halló) gyermekek a *hangokat* füleikkel tanulják meg, míg a süket azon hangoknak *jegyeit* tanulja meg szemeivel. Már pedig úgy az egyik, mint a másik egyformán ugyanazon tárgyat, vagy fogalmat jelentí, és mindegyiknek egyenlőképpen pusztán tetszőleges jelentésük van (*significántia ad placitum*).

Ennélfogva legtermészetesebb (mint ahogy a gyermekek tanulják a tárgyak neveit) őt (apródonként) *szótárral* (*nomenclator*) ellátni, mely kellő számmal tartalmazza a közönséges és szembe-ötölő tárgyak neveit (hogy látni lehessen azt a tárgyat, mely valamely bizonyos névnek megfelel). És ezeket alkalmas címek alatt kell elrendezni, és (azok alatt) oly megfelelő rendben elhelyezni (külön oszlopokba, vagy más szabályos helyzetbe a papírlapon), hogy (elhelyezésükkel) helyesen tüntessék föl a szem előtt egymáshoz való viszonyukat vagy vonatkozásukat. Pl. az *ellentéteket* vagy *megfelelőket* egymással szemközt; az *alárendelteket* vagy *hozzátartozókat* főfogalmaik alá; ami *helyemlékeztető* gyanánt szolgálhat.

Így pl. (egy lapra) *ember* cím alá lehet helyezni (nem összevissza, hanem kellő rendben): *férfi, nő, gyermek (fiú, leány)*, és ha tetszik, néhány (a családból, vagy egyebünnen) ismerős személy nevét; helyet hagyván más hasonló nevek és szavak pótlására, amint később arra alkalom adódik.

Azután (másik papírlapon) *test* cím alá lehet írni (hasonlóképpen megfelelő rendben): *Fej (haj, bőr), fül, arc, homlok, szem (szemhéj, szemöldök), pofa, orr (cimpa), száj (ajak), áll. Nyak (torok). Hát, mell, oldal (jobb-oldal, bal-oldal), has, váll, kar (könyök, csukló), kéz (kézfej, tenyér), újj (hüvelyk, újjperc, köröm). Comb, térd, lábszár (szárcsont, lábikra, boka), láb (sarok, talp), lábújj.* Hasonló helyekkel, mint előbb, hogy adott alkalommal többet is tehessünk hozzá.

És miután mindegyik papírlapról megtanulta a szavak jelentését, írja azokat őmaga (hasonló módon) egy könyvnek külön-

bőző lapjaira vagy oldalaira (mely e célra készült) emlékezetének támogatásául, és hogy alkalomadtán legyen hol utánanézni.

Harmadik papírlapon lehet vele közölni a *belső részeket*: koponya (agy), gége (légcső, garat), gyomor, bél, szív, tüdő, máj, lép, vese, hólyag (vizelet), ér (vér), csont (velő), hús, zsír stb.

Más papírlapra *állat* cím alá helyezhetjük ezeket: Ló (csődör, paripa, kanca, csikó). Bika (ökör, tehén, borjú). Birka (kos, ürü, juh, bárány). Sertés (kan, emse, malac). Eb (szelindek, vadászeb, agár, fűrjészeb, szuka, kölyökkutya, öleb). Nyúl (házinyúl). Macska, egér, patkány stb.

Madár, vagy *szárnyas* cím alá helyezhetjük ezeket: Kakas (kappan, tyúk, csirke). Lúd (gunár, liba). Kacsa (kácsér). Hattyú, varjú, kánya, pacsírta stb.

Hal cím alá helyezzük ezeket: csuka, angolna, menyhal, lazac, rák stb.

Azután lehet tenni a *növényeket* különböző csoportokba vagy ugyanazon csoport alosztályaiba; mint: Fa (gyökér, törzs, hancs, ág, levél, gyümölcs): tölgy, kőris, almafa, körtefa, szőlőtő stb. Gyümölcs: alma, körte, szilva, cseresznye, szőlőfürt, dió, narancs, citrom. Virág: rózsza, tulipán, ibolya. Fű (gyom), gyp. Gabona: búza, árpa, rozs; borsó, bab.

Ugyancsak így az *élettelen dolgokat*. Ég: nap, hold, csillag. Elemek: föld, víz, levegő, tűz. És föld cím alá: Agyag, homok, kavics, kő, üveg. Fém: arany, ezüst, réz (vörösréz), vas (acél), ólom, ón. Víz cím alá jön: tenger, tó, folyó, folyam. Levegő alá jön: világosság, sötétség, ború, köd, felhő, szél, eső, jég, hó; mennydörgés, villámlás, szivárvány. Tűz alá: parázs, láng, füst, korom, hamu.

Ruha cím alá kerül: gyapjú (posztó, szövet), vászon (gyolcs, fátyol, daróc), selyem (atlasz, bársony); kalap, sapka, szalag, mellény, nadrág, köpönyeg, harisnya, cipő, csizma, ing, szoknya, kabát stb.

Ház cím alá helyezzük ezeket: fal, tető, ajtó, ablak (ablak-szárny), szoba.

Szoba alá pedig: műhely, terem, fogadószoba, ebédlő, hálószoba, dolgozószoba, iroda, konyha, pince, istálló stb.

És ezek mindegyike alá (külön csoportokba) a hozzájuk tartozó *fölszerelést* vagy *szerszámokat* (kellő felosztással és alosztályokkal, amint az alkalom magával hozza), amiknek felsorolásától tartózkodom, nehogy túlságosan hosszadalmas legyek.

És hasonló módon időről-időre lehet hozzáadni nevek vagy szavak egyéb gyűjteményét vagy sorozatát, különböző csoportokba

alkalmas módon elhelyezve és helyesen felosztva; felírván azokat ama könyvnek különböző lapjaira vagy oldalaira oly rendben, aminőt megfelelőnek látunk. Ezt a tanító belátására bízom.

Miután elegendő számú nevet megtanult (ha nem is annyit, mint amennyit fölsoroltam), ideje lesz őt megtanítani (*egyed, többes* cím alatt) egyesszámból a többesszámot képezni *-k-* (és legtöbb esetben *kötőhangzó*) hozzáadásával. [Pl. *kocsi, kocsi-k; hajó, hajó-k; erdő, erdő-k; kapu, kapu-k; fiú, fiú-k; gyűrű, gyűrű-k; hal, hal-a-k; ember, ember-e-k; asszony, asszony-o-k; szűcs, szűcs-ö-k* stb. A *változtótvű* vagy *kéttvű*, valamint a *hangnyújtó, hangrövidítő* és *hangvesztő* nevek többesszámának képzése különös gondot és sok gyakorlást kíván. Pl. *ló, lov-a-k, kő, köv-e-k, fű, fűv-e-k. Szó, szó-k, szav-a-k; tő, tő-k, töv-e-k; falu, falu-k, falv-a-k; borjú, borjú-k, borj-a-k; tetű, tetű-k, tetv-e-k; mag, mag-o-k, magv-a-k. Alma, almá-k, eke, eké-k. Bogár, bogar-a-k; kéz, kez-e-k; lúd, lud-a-k. Ajak, ajk-a-k; féreg, férg-e-k; dolog, dolg-o-k; ökör, ökr-ö-k* stb.]

Mindezen és más hasonló esetekben legtanácsosabb lesz őt először a *részleges fogalmakkal* megismertetni, és csak azután áttérni az *általános fogalmakra*.

Azután (más oldalon vagy papírlapon) megtanítjuk a (*határozott* és *határozatlan*) névelő: *a, az*; egy használatára.

Azután a *névmásokra*: *én, te, ő, mi, ti, ők; enyém, tied, övé, mienk, tietek, övék; ez, az, emez, amaz; aki, amely, ami; valaki*.

Azután *birtokos, birtok* cím alatt megtanítjuk őt ezek összekapcsolására. Pl. *kezem, fejed, lába, lábai, karja, karjai, kalapjaink, cipőitek, János kabátja, Vilmos szalagja* stb.

És hogy több tulajdonságnév álljon rendelkezésére, a *színek* címe alá lehet helyezni ezeket: *fekete, fehér, szürke, zöld, kék, sárga, vörös* stb. És miután egyenkint megismertettük, hozzuk neki tudomására, hogy ezeket *színeknek* nevezzük.

Hasonlóképpen az *ízre* és *szagra* vonatkozólag: *édes, keserű, savanyú; büdös*.

És ami a *hallást* illeti: *hang, lárma, szó*.

Továbbá a *tapintóérzék* tekintetében: *forró (meleg), hideg (hűvös); nedves (vizes), száraz; kemény, puha; hajlékony, törékeny; nehéz, könnyű* stb.

Ezekből a *melléknév* és *főnév összekapcsolásának* számos példáját alkothatjuk számára; pl. *fehér kenyér, barna kenyér, zöld fű, puha sajt, kemény sajt, fekete kalap, az én fekete kalapom* stb.

És azután fordított sorrendben, *főnév* és *melléknév* (ez utóbbi mint *állítmány*); pl. *az ezüst fehér, az arany sárga, az ólom nehéz,*

a fa könnyű, a hó fehér, a tinta fekete, a hús puha, a csont kemény stb. Evvel kezdődik a *mondatalkotás* némi ismeretének közlése.

Ehhez hasonló, midőn *főnevet főnévvel* így kapcsolunk össze; pl. *az arany fém, a rózsza virág, a lovak állatok, a ludak szárnyasok, a pacsírták madarak* stb.

Azután közölhetünk vele néhány más szót a *terjedelemre* és *menyiségre* vonatkozólag, mint ahogy előbb a *milyenségre* vonatkozókat. Pl. *hosszú, rövid; széles, keskeny; vastag, vékony; magas, alacsony; mély, sekély; nagy, kicsiny; jókora, csekély; sok, kevés; számos, néhány; tele, üres; egész, rész (darab); mind, egyes, semmi; egyenlő, egyenlőtlen; nagyobb, kisebb.*

Azután az *alakra* vonatkozó szavakat; pl. *egyenes, görbe; síma, púpos; homorú (vájít), domború; kerek, négyszögletes, háromszögű; gömb (teke, labda, golyó), kocka (kőb); merőleges, ferde; előrehajló, hátrahajló; hasonló, különböző.*

A *helyzetre* vonatkozókat; pl. *áll, fekszik, ül, térdel, hajol.*

A *mozgásra* vonatkozókat; pl. *mozog (mozdul), áll, jár (megy, jön), fut, ugrik, lovagol, esik, emelkedik, úszik, süllyed (alámerül), csúszik, mászik, suhan, repül, tép, húz, lök, dob, hoz, visz, vezet.*

Azután az *idő, hely, szám, súly, mérték, pénz* stb.-re vonatkozó szavakat mutatjuk be neki világosan (megfelelő alkalommal). Ezeket a tanító, belátása szerint, alkalmas időben veheti elő.

Hasonlóképpen *a nap óráit, a hét napjait, a hónap napjait, az év hónapjait* és egyéb *naptári* dolgot is; amiket könnyű szerrel meg fog érteni, ha rendszeresen adjuk elő neki.

Épp így a *helységek* és *országok* nevét és *fekvését* is, amiknek ismerete neki szükséges. Ezeket rendben beírhatja könyvébe, és megmutatjuk neki *London, Anglia, Európa, a világ* stb. térképén.

Mindezeket azonban apródonkint kell véghezvinni, épp úgy, mint a *számolás* begyakorlását, és a tanulmányok egyéb hasonló ágait is.

Közben (a *főnév* és *melléknév* egyeztetése után) megmutatjuk neki (alkalmas példával) az *alany* és *állítmány* összekapcsolását. Mint pl. *én megyek, te látsz, ő ül, ők állnak, a tűz ég, a nap süt, a szél fúj, az eső esik, a víz folyik* és ezekhez hasonlókat; fent *alany, állítmány* címmel.

Ezután (*alany, állítmány, tárgy* cím alatt) az *átható* igék példáit adjuk; mint: *én látlak téged, te látsz engem, a tűz elégeti a*

fát, a fiú tüzet csinál, a szakács megfőzi az ételt, az inas megteríti az asztalt, mi megesszük ebédünket.

Vagy épp így *kettős tárgyval*; pl. *te megtanítasz engem (az írásra vagy) írni, János megtanított engem táncolni, Tamás mesét mond nekem (résztes tárgy vagy résztes határozó) stb.*

Ezek után megtaníthatjuk őt *az igeragozásra*, [ami a magyarban hasonlíthatatlanul több nehézséggel jár, mint az angolban. Tartózkodom ugyan az igeragozás rendszeres tárgyalásától e fordításban, de fölhívom a magyar süketnéma-oktatók figyelmét, hogy az *alanyi* és *tárgyas* ragozást, az *ik-es* igéket, valamint a *második személyű tárgy* bekapcsolását tanítványaiknak alaposan megmagyarázzák, és velük jól begyakorolják. A nyelv tökéletes ismeretéhez és helyes használatához szükséges, hogy a tanítvány megismerje az *összes időket* és *módokat*, a *segítőige* alkalmazását, a *főnévi*, *melléknévi* és *határozói igeneveket*. Fordítson gondot a tanító a *hangvesztő* vagy *hangrövidítő*, *kéttövű* és a *v tövű*, valamint a *személytelen* igékre.

Tanácsos lesz a szerző kívánsága és útmutatása szerint, példaképpen egy valamely igének teljes ragozását a tanuló számára leírni; pl. *lát. Látok, látlak, látom (vala); láték, látálak, látám; láttam, láttalak, láttam (vala vagy volt); látni fogom, foglak, fogom; látandok, látandalak, látandom. Látnék, látnálak, látnám; láttam, láttalak, láttam volna; lássak, lássalak, lássam (legyen). Látni (lát-nom), látó, látott, látandó, látva, látván. Érez, érzek; mozog, mozogok. Van, vagyon; lesz, leszén. Hí, hívok; szó, szövk. Fáj, nincs, szabad.*

Nem tartanám fölöslegesnek az *ik-es* igék teljes sorozatát is összeállítani a tanítvány számára; továbbá a *szenvedő* igealakok helyes használatába is módjával bevezetni őt.]

Ha így a fogalomszókkal készen vagyunk, azután a *viszonyzókra* kell őt megtanítanunk. Ezekről függ a szónak minden változása. (Különböző *esetek*, valamint az angolban, úgy a magyarban sincsenek.) Ezek használatát mutassuk be alkalmas példákkal különböző jelentésük szerint.

[*Ragok. Többesrag: ház, házak; birtokosrag: házé; birtokrag: házam, házunk, házaim, házaink; tárgyrag: házat. Helyviszonyító ragok: házban, házon, háznál; házba, házra, házhoz; házból, házról, háztól; házig. Körülményragok: pénzért, mindenképp, szüretkor, egyenkint, atyának, fiúval, ruhástul, katonává, vitézül.*

Névutók. Rag nélkül: alatt, alá, alól; előtt, elé, elől; mellett, mellé, mellől; között, közé, közül; mögött, mögé, mögül; fölött,

föle, fölül; felé, felül; iránt, ellen, után, által; gyanánt, helyett, nélkül; miatt, végett, szerint; óta, mulva.

Raggal: kívül, belül, innen, túl, keresztül, át, képest, közel, fogva, nézve, távol, együtt.

Figyelembe ajánlom még a *szóalkotást* képzőkkel és a *szóösszetételt*.

Magyarban szükségesnek tartanám a *szóragozást* mindjárt a *többszám* magyarázata után megkezdeni, és nem egyszerre, hanem alkalmyszerűleg felosztva begyakorolni.] Ezek után már igen jól képes lesz megérteni az egyes mondatokat.

Végül (hasonló módon) meg kell őt tanítani a *kötőszókra* (amik nem csupán *szavak*, hanem *mondatok* összekapcsolására is szolgálnak). *Pl. és, is, meg; de, hanem, pedig; vagy, akár; tehát; azaz, ugyanis. Hogy, ha, bár, mert, mint, midőn; csak, sőt, vajjon?* stb. És ezeket egyenkint alkalmas példákkal kell megvilágítani. P. o.

Minthogy fázom, *tehát* a tűz mellé megyek, *hogy* fölmelegedhessem; *mert* hideg van.

Ha szép idő volna, *akkor* jó lenne sétálni; *azonban* (dacára annak, hogy) *bár* esik, *mégis* mennem kell, *mivel* megígértem. Más hasonló példákkal is.

[Ne mulassza el az oktató az *indulatszókát* megmagyarázni; és lehetőleg arcjátékkal szemléltesse az azoknak megfelelő érzelmeket.]

És így már az ő könyve (ha szavakkal bőven fel van szerelve, és azok jól elhelyezve, külön csoportokban és kellő rendben; és időről-időre folyton bővítve, amint új szavak fordulnak elő) úgy *szótár*, mint *nyelvtan* gyanánt szolgálhat neki.

És ilyen eljárás mellett, ha egyébként a süketnek természetből jó tehetsége van, és a tanító helyes belátású (fokozatosan előhaladva lépésről-lépésre), körülbelül egy év alatt (úgy a tanítvány, mint a tanító szorgalma és kellő odaadása esetén) nagyobb előmenetelt tapasztalhatunk, mint amennyit várni lehetne; és ez jó alapjául szolgál a további oktatásnak a *vallásban* vagy más *ismerettárgyban*, amit könyvből meg lehet tanulni.

Tanácsos lesz, hogy az egész idő alatt toll, tinta és papír gyorsan kéznél legyen, szavakkal leírni mindazt, amit jelekkel akarunk értésére adni; és írassuk föl vele (vagy mutassuk meg, hogyan kell leírni), amit ő jelekkel kifejez; miben (hogy t. i. gondolatukat jelekkel kifejezzék) a süketek gyakran nagyon ügyesek. És törekednünk kell megtanulni ezt az ő beszédjüket (ha ugyan azt így nevezhetem), hogy őt a mienkre megtaníthassuk; megmutatván nekik, mely *szavak* felelnek meg az ő *jeleiknek*.

Hasznos lesz az is, midőn tovább haladunk (miután némi megfelelő előmenetelt tettünk), hogy néhány táblázat tartalmát (oly világos nyelven, amennyire csak lehet) mondatokba foglaljuk. Pl.

A *fej* a *test* legfőbb része, a *lábak* a legsó része; az *arc* a *fej* előrésze; a *homlok* a *szemek* fölött van; az *orcák* a *szemek* alatt vannak; az *orr* az *orcák* között van; a *száj* az *orr* alatt van, és az *áll* fölött stb.

És ilyesforma egyszerű kifejezésekből, melyeket írásba teszünk, és részletesen megmagyarázunk, meg fogja tanulni lassanként, hogy egész mondatokat megértsen. És hasonló előnyöket a belátásos tanító, amint az alkalom kínálkozik, időről-időre felhasználhat.

Tehát e hosszú *levélben* adtam Önnek röviden számot módszeremről (melyet hasonló esetekben jó eredménnyel alkalmaztam); hogy azt részletesen tegyem, *könyvet* kellene írnom.

Fáradtságot vettem magamnak, hogy írásba foglaljam ezt a módszert (melyet hasonló esetben magam is használtam), hogy mások is hasznát vehessék, ha majd meghalok. Nem szeretném, hogy velem együtt az is kimúljon.

És ezt oly világosan tettem, amennyire csak tudtam, hogy mennél könnyebben érthető legyen.

Csupán egyes rövid szemelvényeket adtam ama táblázatokból, melyeket saját használatomra készítettem, és azok használatára, akiket tanítottam; mert azokat részletesen közölni sokkal több volna, mint amennyi egy levélbe fér. Ezenkívül változtatást is szenvednek, amint a személyek és a helyzet körülményei kívánják, vagy ahogy az oktató belátása ajánlatosnak találja.

Módszeremet az angol nyelvhez alkalmaztam, minthogy ilyenek voltak az egyének, akikkel foglalkoztam.

Mindezeket más nyelvben meg kell változtatni úgy, amint az illető nyelv kívánja. [Fordító szabadságot is vett magának ezen értekezésbe a magyar nyelv szerkezetének megfelelő változtatásokat *zárójelben* betoldani.] És talán nem lesz olyan könnyű más nyelven, mint angolul. A névszók ejtegetése, az igehajlítás, nemi különbség, a mondatszerkesztés sokfélesége stb. más nyelvekben jelentékeny nehézséget okoz, amitől minket nyelvünk egyszerűsége fölment. De mindezekről tárgyalni most nincs szándékom.

Maradok

Oxford, 1698. szept. 30.

URAM,

kész szolgálja

Wallis János.

Jegyzet.

Wallis ezen levelének angol eredetije megjelent a *Londoni Királyi Társaság Közleményeiben* (*Philosophical Transactions*; October, 1698).

Beverly-nek írom a címzettnek nevét, úgy, amint az eredetiben találom, bár a szakmunkák *Beverley*-t használnak; ez a hiba, azt hiszem, *Grasshoff*, a német fordító tévedése folytán lett közhasználatúvá. Esetleg még előbből ered, mert ez a levél (bár rövidítve) a *Surdus Loquens* első német fordításában is megjelent; az eredeti angol szöveg pedig régisége és ritkasága miatt igen kevésé hozzáférhető.

Található még ez a levél *Wallis Angol Nyelvtanának* utolsó kiadásában (*Grammatica Anglicana*; Lond. & Lips. 1765. nagy 8. r.), és *Mennyiségteni Munkáinak* harmadik kötetében *Opp. Mathem. Dr. Wallisii*; Oxon. 1699. fol.; tom. III.).

Vajjon ez utóbbiakban angol eredetiben van-e, vagy latinul, nem tudom, mert Magyarországon nincsenek meg. Hogy valamelyikben latinul lehet, onnan következtetem, hogy *Grasshoff*, saját kijelentése szerint, e leveleket *latinból* fordította.

Fordító.

HAZAI HIREK.

A szentpétersvári kísérleti pedagógiai társaság Dr. Ranschburg Pál egy. m. tanárt, az állami gyógypedagógiai pszichológiai laboratórium vezetőjét tiszteletbeli tagjává választotta. Gratulálunk.

Gyűlés. A gyógypedagógiai intézetek országos szaktanácsa 1910. évi április hó 27-én tartott gyűlésének tárgysorozata.

1. Bejelentések: II. Tárgyalások.

1. A gyógypedagógiai tanítóképző előadó tantestületének április 16-iki jegyzőkönyve.

2. A gyógypedagógiai intézetek tanévvégi vizsgálatai.

3. A siketnéma int. tan. orsz. egyletének a felvételi kor módosítása iránti felterjesztése.

4. A siketnéma int. tan. orsz. egyletének a koros siketnémák oktatására vonatkozó felterjesztése.

5. A snk. aradi intézetével kapcsolatos gyámolító bizottság április 2-iki jegyzőkönyve.

6. A snk. aradi int. tantestületének ápr. 2-iki jegyzőkönyve.

7. A snk. szegedi intézete fb.-nak a leányok foglalkoztatójára vonatkozó felterjesztése.

8. A snk. szegedi int. fb.-nak jelentése az intézet érdekében kifejtett működése eredményéről.

9. A vakok kolozsvári int. tantestületének ápr. 7-iki jknyve.

10. A vakok tanítóinak Wienben tartandó nemzetközi kongresszusa.

A vakok budapesti orsz. intézetének ifjusága pünkösöd másod napján az intézet dísztermében d. u. 4 $\frac{1}{2}$ órakor ünnepélyt rendez. Az ünnepély jövedelme az intézeti kápolna céljaira for-

díttatik. Vendégeket nagyon szívesen látnak. Műsor ünnepély alkalmakor kapható.

A vakok központi könyvtárának létesítésére a közel jövőben egy bizottság alakul, melynek feladatát fogja képezni a vakok könyvtára szükségességének propagálása, másolók gyűjtése, Braille-féle írást elsajátító kurzusok rendezése, a vakok könyvtárszállítmányainak ingyenessége kérdésének keresztülvitele stb. A bizottság a napokban megkezdte működését.

A vakok budapesti orsz. intézetébe a folyó iskolai évben 9 vak-siketnéma gyermek kérte felvételét. Időszerű volna, hogy hazánkban is foglalkozzanak rendszeresen e szerencsétlenek oktatásával. Azt hisszük a eszme megvalósítása sokáig nem fog késni.

Adatok a vakok szegedi intézetének történetéhez. Hazánkban körülbelül egész 1897-ig csak egyetlen egy intézet állott a vakok oktatásügyének szolgálatában, a vakok budapesti orsz. intézete, melyet egyéb áldásos alkotások mellett hazánk dicső emlékeztető nádora József kir. herceg ő-fensége alapított 1825-ben.

Ezen intézetnek 1895-ig érvényben levő szervezeti szabályzatainak értelmében a fiú gyermekeket 8—18, a lányokat pedig 8—16 éves korukig vehette fel az igazgatóság. 1895-ben Roboz József akkori szaktanácsi előadó javaslatára új szabályzat kidolgozását rendelte el a minisztérium és ez a szabályzat már a 11-ik életévüket túlhaladott mindkét nembeli vakoknak lehetetlenné tette, az iskolai oktatásban való részesülhetését, mivel csak 8—10 éven aluli gyermekeket vehettek fel az intézetbe, csupán olyanok folyamodhattak 12 *) éves korukig is, akik legalább az elemi iskolát már elvégezték. **)

A folyamodóknak ily módon történt korlátozása első sorban is legnagyobb mértékben azon szerencsétleneket sújtotta, akik évek óta várták felvételüket, de a folyamodók nagy száma miatt várniok kellett mindaddig, míg a sor reájuk került volna. De ime az új szabállyal még ez a halavány reménysugár is szétfoszlott és sorssújtotta szülők könnyezhettek szerencsétlen gyermekük vigasztalan jövője felett, akiknek ilyformán a koldulás keserű kenyerén kell majd tengődniök életük fogytáig. Pedig mennyivel borzasztóbb a vakság azokra nézve, akik abban a korban veszítik el szemök világát, amikor már fel tudják fogni, veszteségük mérhetlenségét; amikor már teljes tudatában vannak veszteségüknek és ama szörnyű valóságnak, hogy többé sohasem fogják meglátni szeretteiknek, hozzátartozóiknak arcát; nem fogják meglátni a mindent éltető napot, a csodás természetet az ő örök szépségével, ragyogó színpompájával, mert a vakság átlátszatlan sötét fátyla örökre eifedte azt szemük elől.

Ez a körülmény, valamint az a biztos tudat, hogy közoktatásügyi kormányunk nem hagyhatja el azon vakokat sem, akik

*) 14 éves korukig. Szerkesztő.

**) Ujabbán a vakok budapesti orsz. intézete 5—14 éves korig vehet fel vak gyermekeket. A 14 évet meghaladott vakok, az ifjú vakok intézeteibe utaltatnak. Szerkesztő.

az oktatás és keresetképeség áldásaira a legnagyobb mértékben reá szorulnak, indította e sorok íróját arra, hogy egy a felnőttebb vakok számára létesítendő iskolának vázlatos tervezetét kidolgozva 1907-ben azzal a kérelemmel forduljon a minisztériumhoz, lenne kegyes lehetővé tenni, hogy Szeged szab. kir. város területén a már régebben fennállott vakokat képző- és foglalkoztató intézet mellett „Ifjú vakok iskolája“ címen egy tanintézet szerveztessék, 11—22 éves korú mindkét nembeli vakok számára.

Az ajánlott cím természetesen nem volt eredeti, mert a párisi „Ecoles des jeunes aveugles-nek“ szószerinti fordításából vettem, de épen azért véltem a cél megvalósítását elérhető, hogy a művelt külföldön már rég óta gondoskodva van a felnőttebb vakok oktatásáról.

Reményem megvalósult, törekvésemet siker koronázta, mert ügyosztályunknak humánus szívű, minden szépért és nemesért lelkesülni tudó vezetője, Dr. Náray-Szabó Sándor miniszteri tanácsos kérelmemet nem csak hogy rokonszenvvel fogadta, de kegyes volt azt teljes mértékben felkarolni, és az eszmét magáévá tenni. Így történt azután, hogy kiadta azt hozzászólás és véleményes jelentéstétel végett a vakokat gyámolító orsz. egyesület elnökségének.

Dr. Imrédy Kálmán az egyesületnek hasonló jó szívvvel megáldott elnöke az ügyiratot pártolólág terjesztette vissza és Szeged sz. kir. város tanácsával történt tárgyalások után 1908. évi november hó másodikán az ifjú vakok intézetének szervezése végett Szegedre küldtettem.

Az ifjú vakok intézetének a következő célt kell szolgálnia,

1) a 11—22. életévükben megvakult, vagy a vakok budapesti intézetébe valamely körülmény folytán a kellő időben nem juthatott mindkét nembeli növendékeket vallásosan és erkölcsösen nevelni, a jóra és szépre szoktatni, valamint szakszerű oktatási módszer segítségével mindazon ismeretekre megtanítani, melyekre az intézet elhagyásával az életben szükségük lehet;

2) a növendékeket a szellemi oktatással párhuzamoson az érzékűekkel versenyképes kenyérkereső hivatásra kiképezni;

3) az intézet mellett levő ipari foglalkoztató telepnek régebben felvett és iskolába nem járt iparostanoncait a nevelés-oktatás áldásaiban részesíteni.

Amily nemes az ifjú vakok intézetének célja, oly nagy lelkesedéssel fogtam a szervezés munkájához, amely az 1808—9 tanesztendőben csupán arra szorítkozhatott, hogy megszerkeszsem az intézet tantervét, elkészítsem szervezeti szabályzatát és összegyűjtsem az intézet körzetéhez tartozó megyékből a megfelelő korú vakok statisztikáját, továbbá, hogy a foglalkoztató megfelelő korú munkásait a rendszeres iskolai oktatásra előkészítsem.

Ugyanezen évben Szombathelyen is megnyílt az ifjú vakok intézete, amely a dunántuli megyékben található vakokat van hivatva kiképezni, míg a szegedi intézet Magyarország másik és nagyobb felét van hivatva szolgálni. Az 1909—10. évben már a

dolgok a rendes mederben folynak, mivel az I. osztály megnyitott 15 növendék számára a Bécsi-körut 29. sz. a. levő bérépületben, ahol az oktatás a szombathelyi és szegedi tantervek alapján a nagyméltóságú minisztérium által kiadott tanterv értelmében ez idő szerint az igazgató vezetése alatt eszközöltetik. A jövő tanévben fog megnyílni a II. osztály egy kinevezett tanár vezetése mellett és így minden évben nyílik egy osztály mindaddig, míg az intézet létszáma be nem telik.

Szeged sz. kir. város közönsége 1115 négyszögölnyi területet adományozott az intézet céljaira, azonkívül pedig évi 2000 koronával segíyezi; közoktatásügyi kormányunk meg addig is mig az intézeti épület fel nem állítatik, évi 3000 korona lakbérsegéllyel járul az intézet fenntartásához.

Hogy a vakok ezen jótékony intézete olyan hamar létesülhetett, az elsősorban Dr. Náray-Szabó Sándor miniszteri tanácsosnak, másodsorban Dr. Imrédy Kálmán egyesületi elnöknek, harmadsorban Dr. Lázár György Szeged sz. kir. város polgármesterének köszönhető. Kísérje őket érte az Isten áldása és azon szerencsétlenek hálája, akiknek megmentésére oly igazi nemes emberbaráti szeretettel vállalkoztak.

Lovács József.

A vakok érdekében. A kolozsvári vakok intézetének igazgatósága legutóbb Marosvásárhelyt tartott felolvasást a vakok érdekében élénk érdeklődés mellett. A bevétel több volt 600 koronánál.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Az angol iskolatanács jelentéséből. Az angol iskolatanácsnak az 1906—7. tanévről szóló jelentéséből vesszük át a következőket, mely a fogyatékosok oktatásügyére vonatkozik.

Az 1907. évi törvény, mely azon követelményt, hogy az intézetek költségeik egy harmadrészét saját alapjukból tartoztak fedezni, megszüntette, messze kiható változást fog előidézni. Első sorban is a helyi iskolahatóságnak jogában lesz a vak vagy siketnéma gyermek teljes eltartási költségeit fedezni. Az intézetek alapjai tehát egy nagy teher alól szabadulnak fel s ezen összegek a felszerelés és tanítás céljaira lesznek fordíthatók. De valószínű, hogy a kereteken túl fedezet marad még a vakok és siketnémák magasabb képzettségének előmozdítására is, s lehetővé válik, hogy a gyermekek 16 éves korukon túl is még oktatásban részesíttessenek. A továbbképzés kérdésének megoldása volt az egyedüli, a miért az angol oktatásügyet jogos szemrehányás illethette Amerikával szemben, s már ezen intézkedés lehetőségét is melegen üdvözöli az egész ország.

A második jelentékeny változás az által áll elő, hogy a helyi hatóságoknak több jog biztosítatik az intézet felügyeletében s

így várható, hogy az érdeklődés is nagyobb lesz ezen szerencsétlenek sorsa iránt. A harmadik eredmény az adományok és alapítványokban szegényebb intézetek anyagi megerősödése lesz, mert a kimutatandó harmadrész hiánya nem okozhat többé zavart.

A jelen év végén új szabályzatot készített az iskolatanács ezen intézetek számára, mely úgy a tanítás, mint az adminisztráció tekintetében eredményesnek ígérkezik. Különös gondot fog fordítani a tanács a tanítók szakképzettségére s kellő tapasztalat és képzettség nélkül nem fogja megengedni a tanítók alkalmazását. Az erre vonatkozó szabályzat készítése most van folyamatban. A szellemileg fogyatékosok és epileptikusok számára kevesebb új iskola létesült ez évben a szokottnál, ami annak tulajdonítható, hogy a bizottságok várják az új szabályzatot, mielőtt költségeket szereznének maguknak. Ennek dacára különböző városokban hét új iskola nyílt meg s még több van alakulóban. Sandwell Hallban egy magánegyesület 150 gyermek számára gyengeelméjűek intézetét alapított olyanok számára, akik nem járhatnak bizonyos okokból iskolába. Ezen felül felnőttek számára foglalkoztató-intézet is fog létesülni, miután elegendő hely áll rendelkezésre. Sandlebridgeben az intézet nagyobbított s a cheshirei és shropshirei hatóságok támogatásával a felügyelet módosított s most mintául szolgálhat az egész országban.

A fejlődés a nyomorék gyermekek ügyében is lényeges, amennyiben a londoni Lord Mayor alapítványából ápoló- és tanítvány-intézet létesült, amelyben a felnőttek egyúttal mesterségre is taníthatnak. A londoni hatóság érdekes kísérletet tett az erdei iskolával, a hová a nyári időben (július, augusztus és szeptemberben) naponta kivitték a vonatok a testileg gyenge gyermekeket. A testileg fogyatékos gyermekek intézetében közel 100 gyermek nyert gondozást. Az új közegészségi rendszabályok remélhetőleg javulást fognak hozni e tekintetben is. A vakok és siketnémák számára új intézetek nem létesültek, de több intézet kibővítettett. A további gondozás kérdése némileg aggályos azok előtt, akik a korán végződő oktatás után a gyermeknél elért sikereket féltik. Ez a kérdés még nincs kielégítőleg megoldva. Hatalmas mozgalom kezdődött az éjszakai angol egyesületek szövetségével, mely a serdülő és felnőtt vakok sorsát van hivatva előmozdítani. Az iparágakban való kiképzés jelenleg a műszaki magasabb kiképzésre irányul. A vak leányoknak a szövőiparban való kiképzése is nagyobb arányokat öltött. Öregebb vakok Birminghamban a telefonszolgálatnál nyertek alkalmazást.

A lefolyt évben több tanácskozás tartatott, mely a fogyatékos gyermek sorsát tűzte ki tanácskozás tárgyául. Az Edinburghban tartott siketnéma-tanítók nemzetközi kongresszusa fontos kérdések felett folytatott eszmecserét, mint a tanítók szakképzettsége, a siketnémák osztályozása az intézetekben, az intézetek és iskolák anyagi helyzete és a siketnémáknak magasabb képzettség nyújtása. Az iskola egészségügyi kongresszus, mely ugyanezen évben Londonban tartatott a vak és siketnéma gyermekek orvosi fel-

ügyelete és az orvosok és pedagógusok együttes működése tekintetében hozott fontos határozatokat. A siketnéma oktatás nagy veszteség érte Van Praagh elhunytával. Nevezett úttörő volt a hangzó beszéd tanításában s tanítóképzője jelentékenyen hozzájárult, hogy a siketnémák az előszó használatában nagyobb képzettségre tettek szert.

A jelentéshez csatolt kimutatás szerint az 1906—7. tanévben Angolországban és Walesben 37 intézet és iskola volt a vakok (Londonban 10), 51 intézet és iskola siketnémák (Londonban 13), 157 intézet és iskola a szellemileg fogyatékosok (Londonban 83), 45 intézet és iskola a testileg fogyatékosok (Londonban 27) és 4 intézet és iskola epileptikusok számára.

Kiutasított vakok. Bukarestben nagy felháborodást kelt, hogy a királyné által alapított és az államnak ajándékozott Vatra Lumiuosa vakok intézetéből az összes külföldi vakokat kiutasították, dacára annak, hogy az intézet részére külföldről több mint 800,000 frank folyt be. A szegény kitelepített vakok nagy nyomorban vannak. (P. H.)

Az egyéni nevelés, a gyermek pszichofizikai tehetségeinek figyelembevétele, a tanításnál egyre nagyobb tért hódít. A németországi siketnéma-intézeti tanárok legutóbbi nagygyűlésén a következő kérdés formájában szerepelt: Szükségessé teszik-e az eddigi tapasztalatok, hogy a képezhető siketnémák bizonyos hányadát kizárják a hangbeszéd tanulásából, s igenlő felelet esetén milyen eszközökkel részesítsék tanításban a nem beszélőket. Az előadó adatokkal bizonyítja, hogy a siketnémák 20%-a nem képes a hangbeszédet megtanulni. Ezeket tehát részint a jelbeszédre, vagy az írásbeszédre kell megtanítani. Hogy melyik gyermek melyik csoportba tartozik, azt a tanár döntse el az alaposan megvizsgált és megfigyelt gyermek képességei szerint.

A gyűlés másik tárgya a siketnéma-vak, siketnéma-gyöngelátó és nagyothalló-vak gyermekek ellátásáról szólt. A jelenlevők olyan intézetek felállítását tartják szükségesnek, ahol a szerencsétlenek egész életükön át maradhatnak s ahol munkára nevelnék őket.

Bemutattak még egy „messzeérző készséget“, mely a beszédhangokat villamos úton közli a siketnémákkal, Három gyermekben is bizonyította a föltaláló műszere használhatóságát. A gépnek, mint írják, nagy jövője van a siketnéma-oktatás terén. (N.)

† **Bodelschwingh Frigyes dr.** Március elején ragadta el a halál ezt a nagy német emberbarátot, a bielefeldi hatalmas kolónia szervezőjét. 1831-ben született; papi pályára készült. Rövid lelkipásztorkodás után a Barthold által kezdeményezett és a rajnai belső missió által 1867-ben alapított bielefeldi epileptikus intézet igazgatását bízták rá, melyet ő előtte Unsöld, Barthold egyik rokona vezetett. Bodelschwingh nagyarányú működését legjobban jellemzi az, hogy mikor az intézetet átvette, annak 20 lakója volt; ma 100 pavillonja van s a bentlakók száma meghaladja a 2000-et. Betegek, hülyék, gyengeelméjűek, epileptikusok, sinlődők, árvák,

azonkívül otthon- és munkanélküliek nyerhetnek itt felvételt. Bodelschwingh nagyarányú működésének támogatására megnyerte a legfelső körök hozzájárulását is. Néhány év előtt nyugalomba vonult, de a nyugalom napjait is szeretett ápolttjai körében töltötte; ott halt meg; ott is temették el.

(é. m.)

Németországban 1909. év végén volt 130 idiota-intézet, amelyekben az epileptikusokkal együtt kerek 30 ezer gyöngélméjű egyén (köztük 7000 iskolaköteles korban levő gyermek) volt elhelyezve. 230 városban van kisegítő-iskola 1200 osztállyal és 24 ezer tanulóval.

(é. m.)

Schröter W. virágzó és igen jóhírű intézetét az örökösök Trillitzsch O.-nak adták át. Az általa szerkesztett lap (Zeitschr. f. die Beh.) átvételét illetőleg szintén folynak a tárgyalások s valószínűleg a „Verein für Erziehung, Unterricht und Pflege Geisteschwacher“ című egyesület tulajdonába megy át, melynek eddig is hivatalos organuma volt.

(é. m.)

A vakok világából. Augusto Romagnoli szobrász „Elveszve a sötétben“ címmel tudományt írt, mellyel a vakok számára nem szánalmat, hanem szeretetet kíván. Az érdekes tanulmányból a Szegedi Híradó bővebb kivonatot közölt.

Csiráék és rügyek. J. Arendt. „Blätter für Taubstummensbildung.“ — Fordította: Michels Fülöp. —

I.

Tekintsd egyszer a beszédet eszköznék, gondolataid tükrének, összekötő kapocsnak magad és felebarátaid között. Nem kell e használatát megtanulnod? Mennyi fogás, fáradság szükséges, míg egy eszközt helyesen alkalmazni tudsz! De még akkor is, hol marad a szakembereknél látható ügyesség? Tanulónak lenni: az eszközök használatának elsajátításában áll. A tanulás még nem tudás, sem megértés. — De mit csináljon a siketnéma gyermek? Tedd ujjadat puha viaszra, nyomait tisztán láthatod. Mondd a hangzó szót a siketnéma — szemébe! Ujjadat kemény köre nyomtad, esetleges izzadtsága ott maradt, de nem sokáig. Ne kívánd tehát, hogy a siketnéma gyermek azért, mert beszélni tanul, már érthetően, tisztán és helyesen is beszéljen. Hosszú, évekig tartó gyakorlás szükséges mindenhez. A viasz is csak melegben válik puhává. Kösd magadhoz a gyermeket szelidséggel és szeretettel. Csald ki tőle beszédkedvét. Ne légy türelmetlen!

II.

Az elhangzott szó csak a fülnek szól. Csengését a szem nem ismeri. Habár a hangbeszéd mozgások kíséretében jön létre, e mozgások nem mindegyike tűnik fel a szemnek. A szem felfogja a beszélő arcjátékát, de a beszédszerveknek nem minden mozgásait. Ezeket felfogni, gyakorlat szükséges. Nem mindenki válik művésszé, aki arra törekszik. Az életben több a kontár, mint a művész.

III.

Egy nyelv birtokában lenni több, mint pusztán beszélni. Egy nyelv használata annál nehezebb, minél magasabb kulturfokon áll az illető nyelvet beszélő nép. A formák gazdasága megbélyegzi a gyengét. Erről meggyőz minden írás, minden könyv. A siketnémának könnyebb volna egy műveletlen nép nyelvét elsajátítani. Itt a konkrét élet irányadó; itt a testi szükség nyomul előtérbe; itt a gondolatok természeti- és életjelenségek fölött cserélődnek ki. Ereszkedjünk le a gyermekhez! Légy ismét gyermek s mint ilyen beszélj a gyermekhez! Először a népies beszédet, a közönséges tárgyalás nyelvét. Mint nyelvmesternek ez alapon kell tovább építened.

IV.

Hogy miképen érhető el a cél? El kell kezdeni, hamar fogod elérni. A hangbeszéd használata az egyedüli eszköz e beszédet el is sajátítani. Minél későbbben kezded, annál nélkülözhetetlenebbé válik a hangbeszéd, különben az ébredő lélek a jelben keres kifejezést, tökéletesedik annak használatában s terhesnek tekinti a szót. Minek most már neki a nehézkes hangbeszéd, mikor könnyebb módon is ki tudja magát fejezni? A gyakorlatnak csak akkor van értéke, ha az önként történik. A legegyszerűbb formákat kell alkalmazni minden tárgyra, esetre és jelenségre. Egyszerű, rövid szavaknak alaki és tartalmi tudatossá tétele által nyer a beszéd-kezd. Csak beszédkezd által érhető el a nyelvérvék.

V.

Aki beszélő emberek között él, azok nyelve nélkül nem boldogul. Elégséges ugyan az írás is, többet ér azonban a kiejtett szó. Megkönnyíti a közlést, közelebb hozza az embereket egymáshoz. Akik egymást megszokták, elnézik egymás gyengéit is. Ne szónokká, hanem a társadalom hasznos tagjává neveljük a siketnémákat! Ha a hangbeszéd erre nem elégséges, segítse a nevelés ebbeli törekvésünket! A hangbeszédben sohasem tökéletesíthető siketnéma értékét, testi ügyességének és munkakedvének fejlesztésével emeljük! Eszközül szolgálhat erre a hangbeszéd segélyével a kézimunka, torna és a sportoknak mindenféle neme. Csak a ki testileg, lelkileg egészséges, dolgozhatik kedvvel, végzi el a reá bízott munkát. A betegeskedők szeszélyesek és irtóznak a mozgástól.

VI.

A továbbképző oktatás elsősorban nem az iskolában szerzett ismeretek megszilárdítását és ápolását célozza sem a hangbeszéd tökéletesítését. Ha az volna a célja, úgy többet érne egy IX. osztály létesítése. A továbbképző iskola neveljen, mert a siketnek nincs mentora, kedveltesse meg vele a munkát, értesse meg annak szociális jelentőségét. A továbbképző iskola közel hozza

a siket embert a hallóhoz, mert a siketség természetszerűleg elkülönítőleg hat. Tegye tudatossá a továbbképző iskola a siketnéma előtt a gyakorlati életet, mert különben sokszor megfejthetetlen rejtélyek előtt áll.

VII.

A hallás hiánya alapja lehet a siketnémánál a társadalmi egyedek hamis értékelésének. Nincs erre tapintata. A világot a külsőségek szerint itéli meg. A társadalmi különbségek, melyek a fejlődésben vagy szellemi hatalomban gyökereznek, előtte felfoghatatlanok. A tapintat nem pusztán a nevelés folyománya, hanem inkább a szó eredménye.

VIII.

A siket kevesebbet lát, mint a halló, mert a hangok nem figyelmeztetik. Kevesebbet érez, mert a jelek csak keveset mondhatnak. Ertelmi élete is tompább, mivel a hang nemesítő hatását nélkülözni kénytelen. Az átmenetet a tréfa és komolyság között csak nehezen fogja fel, minthogy a beszélő arcjátékai nem fejezhetik ki a gondolatok teljes tartalmát, ha az azokat kísérő hang, hallási benyomásokat nem kelt. A hang játéka csodákat művel; a siketnéma azonban hatás nélküli. Viselkedésében darabosságot, érintkezésében illetlenségeket vesz észre a laikus és ezekért keményen megítéli. Szakember előtt ezen jelenség csak következménye a siketségnek. A napsugár elcsenevészett csirákat és lankadt rügyeket is éltet. A siketiséggel járó különleges tulajdonságok megértése legyen az iskola napsugara. A gyengéd szeretet teljes kifejtése még a siketet is a világ helyes megértésére vezetheti.

(Folytatása következik)

A IV. osztrák konferenciát a gyöngélművek érdekében
f. évi március hó 21. és 22-én tartották meg Bécsben. Tartalmas és tanulságos tárgysorozata a következő volt: 1. A gyöngélművek érdekében tett intézkedések Ausztriában, az utolsó (1908-iki) konferencia óta. Előadó: Hans Schiner cs. és k. tart. iskolai tanácsos, a kiségitőiskola igazgatója Bécs. — 2. A kretinismus körül végzett kutatások. Előadó: dr. Wagner-Jauregg lovag, udv. tanácsos, egyetemi tanár Bécs. — 3. Az intézetből kikerült gyöngélműjű és epileptikus gyermekek további sorsa. Előadó: dr. Hovorka, Gugging. — 4. A gyöngélműjűek testi nevelése az iskolában. Előadó: dr. H. Spitz tanár Gráz. — 5. A gyöngélműjű gyermek élettani szempontból. Előadó: dr. Herfort, Prága. — 6. A szellemi képességek vizsgálata gyöngélműjű és gyöngétehetségű gyermekeknél. Előadó: dr. Lazar, Bécs. — 7. A gyöngélműjűek zenei oktatása. Előadó: Prochaska igazg. Graz. — 8. Georgens és Dennhardt törekvései; adatok az ausztriai intézetek történetéhez. Előadó: Kirmsse, Heidelberg. — 9. Psychopathikus hatások gyermekeknél. Előadó: Pilcz egy. tan. Bécs. — 10. Kézimunka-oktatás a kiségitőiskolában. Előadó: Pulzer, Graz. — 11. A kiségitőiskola orvosának feladatairól. Előadó: dr. Heschl kiségitő-

iskolai orvos Graz. — 12. Taneszközök a kiejtés, az olvasás és az írás oktatásához. Előadó: H. Witzmann, Biedermannsdorf. — A konferencia résztvevői meglátogatták a biedermannsdorfi intézetet. (é. m.)

„Alsterdorf“. Az ily nevű nagyszabású idiota nevelő- és foglalkoztató-intézet most megjelent értesítőjében számol be 1909. évi működéséről. Az évi kiadás 450,000 márkát tett ki, az elhelyezettek száma 850 volt s így egy gyöngelméjű eltartása 530 márkába (620 kor.) került. Az intézet a lefolyt évben is több épülettel, illetve épületrész hozzáépítésével bővült, úgy hogy ha Sengelmann ma feltámadna, alig ismerne rá az általa kezdeményezett és fejlesztett intézetre. A gyöngelméjűek közül 32 halálozás fordult elő, ezek közül egyet különösen is kiemel és sajnál a vezetőség; azt t. i., hogy egyik idősebb elhelyezett égési sebekben halt meg. A rokonoktól hazatérő egyik gyöngelméjű gyufát csempészett az intézetbe, amellyel aztán oly vigyázatlanul bánt, hogy meggyújtotta szerencsétlen társának a ruháját. 4 elhelyezett a lefolyt évben ünnepelte az intézetben létének 25-ik évfordulóját. Egyik főcélja az intézetnek, hogy az elhelyezetteket megfelelően foglalkoztassa; ennek igyekeztek is megfelelni. Azonban azoknak a száma, akik semmi számbavehető munkát nem végezhetek — a 127 iskolásgyermeken kívül — mégis 330-at tett ki. Az intézeti alkalmazottaknak két egyesületük is van, a „Concordia“ és az „Enodia“, a lefolyt év óta ezek is 25 évi működésre tekintenek vissza; sőt az elhelyezettek is alakítottak egy egyesületet „Lazarus“ néven, mely már 10 év óta van működésben. A 847 elhelyezett közül férfi 493, nő 354. Vallásra nézve: luth. 772, evang. 23, ref. 13, angol 1, kath.-apost. 1, bapt. 1, róm. kath. 14, izr. 22. Az elhelyezettek közül 441-ért a hamburgi ált. szegényintézet, 14-ért a hamburgi árvaház, 14-ért más hamburgi hatóságok és alapítványok, 114-ért a schleswig-holsteini szegényalap, 8-ért a tartományi alap, 5-ért a lauenburgi ker. szegényalapja, 8-ért Oldenburg, 5-ért a brémai szegényalap, 2-ért Lübeck, 33-ért más külföldi hatóságok és alapok, 142-ért magánosok fizették a tartásdíjat. 16 elhelyezett be volt váltva.* 12 ingyenes volt. Az első osztályon (pensio) 30, a második osztályon 39, a harmadikon 778-an voltak elhelyezve. Az összes alkalmazottaknak a száma 185; 103 férfi, 82 nő. Az alkalmazottak hozzátartozói közül 39-en laktak az intézet területén. Az alsterdorfi intézetben tehát összesen 1091 egyén tartózkodott állandóan. Az intézetnek nagyszabású gazdasága van. Csak tejből 171,119 litert állítottak elő az 1909. év folyamán. Lovuk volt 13, fejős tehenük volt 50, sertésük 180. Az intézet örvendetes vagyoni helyzetét bizonyítja az a körülmény, hogy a lefolyt évben „Sengelmann Mátyás-alap“ néven nyugdíjintézetet alapított alkalmazottai részére. A 16 §-ból álló szabályzat annyi humánus és méltányos rendelkezést tartalmaz, hogy sok

* A beváltottakért hozzátartozóik egyszer és mindenkorra fizettek az intézetnek egy (nagyobb) összeget.

állami intézménnyel felveheti a versenyt. A nyugdíjalaphoz az intézet évi 5000 márka, az alkalmazottak fizetésüknek 5%-val járulnak hozzá. A természetben élvezett lakásért a fizetés 15%-át, az intézeti konyhából élvezett étellemezésért 600 márkát számítanak fel évente.

A jeni gyermeksanatorium igazgatója Trüper most adta ki az intézet 1909. évi jelentését. Az intézet 20 éve áll fenn, kis méreteken kezdte meg működését, s ma egyike a világ legelső, úgyszólván irányadó intézeteinek. E nagy siker elsősorban Trüper kiváló szervező képességének és nagy pedagógiai tudásának, továbbá a korlátolt értelmű gyermekekkel való kitünő bánásmódjának tulajdonítható. De köszönhető annak is, hogy Trüper intézetét ovosi szempontból is mindig kiváló erővel látta el s mindig kitünő munkás embereket alkalmazott. A tartásdíjak magasak, ámde evvel szembe arra hivatkozik Trüper, hogy ő soha államsegélyben nem részesült; igaz, hogy ilyet soha nem is kért. Értesítőjének érdekes és gazdag tartalmáról az egyes fejezetek címei adnak némi felvilágosítást: I. fej. Mit akarunk? — II. fej. A nevelő-otthon és berendezése. — III. fej. Testápolás és gyógykezelés. — IV. fej. Nevelés. — V. fej. Oktatási irányelvek. — VI. fej. Az iskolai oktatás fokozatai. — VII. fej. Munkatársaink. — VIII. fej. Nevelő intézetünk szociális feladatai. — Az értesítőt 33 szép kép díszíti.

(é. m.)

VEGYÉS.

Uj nemzetközi pedagógiai folyóirat. Belgiumban „Zuid en Noord“ cím alatt új nemzetközi havi folyóirat indult meg holland francia, német és angol nyelven az általános pedagogiát, a racionális oktatási methodikát, a rendes és rendellenes fejlődésű gyermekek tanulmányozását, a különböző országok iskolaszervezetét tárgyalja. Továbbá tájékoztatást nyújt a pedagógiai világirodalomról, nevelésügyi kongresszusokról, s gyakorlati tanítási lecke-ket is közöl.

Kérelem. Felkérem lapunk azon tisztelt alapítóit és előfizetőit, akik járulékaikkal még hátraléokban vannak, sziveskedjenek a hátralékokat mielőbb beküldeni.

A „Magyar Gyógypedagógia“ előfizetési díját beküldötték: Siketnémák intézete Arad 10, Siketnémák intézete Sopron 10, Fodor Anna Bpest 5, Kleits János Bpest 5, Kirschenhäuter Ferenc Bpest 5, dr. Gruber Sándor Bpest 10, Scholtz Lajos Ungvár 10 K.

A Magyar Gyógypedagógia kiadóhivatala nevében:

Éltes Mátyás, pénztáros

VIII., Mosonyi-utca 6.

Szerkesztői üzenetek.

N. P. Kolozsvár. A beküldött cikket helyszüke miatt csak a jövő számban közölhetjük.